

Finansmarknaden och de fattiga

Av Martin Ahlquist

Innehåll

Inledning	3
Det finansiella systemets roll i samhällsekonomin	4
Det finansiella systemet i utvecklingsländerna	7
Statlig styrning	
Marknadsekonomiska reformer	
Finansmarknaden och fattigdomsbekämpningen	10
Indirekta effekter	
Direkta effekter	
Att skapa ett fungerande finansiellt system	12
Organisationer och aktörer	
Mikrofinans	
Statens roll	
Sammanfattning	16
Referenser	17

Skriften har sammanställts av Martin Ahlquist, journalist på Sveriges Radios Ekoredaktion, på uppdrag av Sidas avdelning för infrastruktur och ekonomiskt samarbete, INEC; enheten för finansiering och kapitalmarknad. Omslagsillustrationen är gjord av Anna Fernberg. Formgivning Christoffer Kjellberg och korrektur Staffan Fritz. Tryckt av Elanders Novum AB, 2002.41810. ISBN: 91-586-2118-0

Finansmarknaden och de fattiga

Banker och börser förknippas oftast med rika länder och rika människor. Men en väl fungerande finansiell sektor spelar också en viktig roll i kampen mot fattigdomen. I den här skriften diskuteras vilken roll det finansiella systemet har i ett samhälle, vilken betydelse det har för den ekonomiska utvecklingen, och hur det kan hjälpa till att förbättra livssituationen för dem som har det sämst ställt.

Alla behöver finansiella tjänster. Också en fattig bonde behöver kunna jämna ut sina inkomster över tiden. Ibland har han, eller hon, möjlighet att spara. En annan gång behöver han, eller hon, låna för större utgifter som bröllop, begravningar, skolavgifter etc. Det finansiella systemet är också en drivande faktor för ekonomisk tillväxt. Och tillväxt är den viktigaste ingrediensen i kampen mot fattigdomen.

De flesta utvecklingsländer arbetar med att reformera sina finansiella system. Målet är en modern lagstiftning, sunda banker och effektiva övervakningsmyndigheter. Svenskt bistånd kan göra mycket för att stödja länderna i det arbetet.

Den finansiella systemets roll i samhällsekonomin

Det finansiella systemet spelar en central roll i en ekonomi. Det är en del av den infrastruktur som behövs för att ekonomisk utveckling ska bli möjlig. På samma sätt som det behövs vägar, broar, järnvägar och flygplatser för att ekonomin ska kunna växa, måste det också finnas finansiella institutioner som banker, fondbörser, riskkapitalbolag, kreditinstitut och försäkringsbolag.

Vad är det som gör ett land rikt?

Tillgång till naturresurser ansågs länge vara en avgörande faktor för vilka länder som kunde skapa inkomster och därmed också erbjuda sina medborgare en bra levnadsstandard. Men i dag gäller inte det sambandet.

Många länder med enorma naturtillgångar återfinns bland listan över världens fattigaste, samtidigt som länder med mycket begränsade naturresurser har lyckats skapa långtgående välstånd. Maskiner, byggnader och vägar är betydligt viktigare för ett lands utveckling än tillgång till naturresurser. Här kan man se en tydlig skillnad mellan rika och fattiga länder. I fattiga länder består kapitalet till stor del av mark. I rika länder utgörs kapitalet i stället till stor del av just maskiner och infrastruktur, som gör

Till det finansiella systemet räknas en rad olika institutioner

- Banker
- Försäkringsbolag och pensionsfonder
- Börser för handel med aktier, obligationer etc.
- Riskkapitalbolag
- Övervakande institutioner, som centralbank och finansinspektion
- Statligt regelverk och lagar

produktionen mer effektiv och möjliggör en högre levnadsstandard.

Det finansiella systemet har en viktig roll när det gäller att utveckla en ekonomi till att bli mer produktiv. Investeringar i

Illustration: Anna Fernberg

fabriker och maskiner kräver riskvilligt kapital. Det kapitalet kan komma från inhemskt sparande eller i form av utländskt investeringskapital. Men oavsett varifrån pengarna kommer så krävs det ett nätverk av institutioner som slussar dem vidare så att de i slutänden hamnar i ett investeringsprojekt.

Banker får in pengar från dem som sparar, och kan i sin tur låna ut pengar till investeringar. På en fondbörs kan ett företag få in pengar genom att sälja andelar i företaget. Utan sådana institutioner försvinner möjligheten för företagen att finansiera investeringar med pengar som kommer utifrån. Ju mer utbyggt det finansiella systemet är, desto fler investeringar blir det.

Men det är inte bara antalet investeringar som är avgörande för den ekonomiska utvecklingen. Kapitalet måste också hamna där det gör mest nytta. Investeringarnas kvalitet är minst lika viktig som kvantiteten. För att åstadkomma detta krävs att de finansiella institutionerna handlar efter marknads-mässiga principer. Möjligheten till avkastning och den ekonomiska risken ska vara det som avgör vilka projekt som blir av. För att fungera optimalt måste därför det finansiella systemet vara omgärdat av ett regelverk, vilket i sin tur kräver övervakande institutioner.

För att det finansiella systemet ska fungera måste sunda finansiella institutioner kompletteras med en allmänt god

ekonomisk miljö. Om inte statsfinanserna är i ordning eller om priserna inte kan hållas någorlunda stabila, är utsikterna att lyckas med finansiella reformer mycket små.

De flesta utvecklingsländer har finansiella system som, av olika orsaker, inte klarar av att omvandla sparande till produktiva investeringar. Därmed försämras också möjligheterna till ekonomisk utveckling och fattigdomsbekämpning.

Det finansiella systemets uppgifter

1. Slussa sparande till produktiva investeringar.

Den grundläggande uppgiften för ett finansiellt system är att se till att överskott av pengar på ett ställe slussas vidare till områden där de behövs för att finansiera investeringar.

2. Hantera risker.

För att pengarna ska hamna på "rätt" ställe krävs institutioner och marknadsmekanismer som bedömer, kontrollerar och prissätter risker. Sådana institutioner är till exempel banker, börser, försäkringsbolag och riskkapitalbolag.

3. Betalningsmedel.

En mer basal uppgift för det finansiella systemet är att tillhandahålla betalningsmedel. Pengar gör att vi slipper byta varor och tjänster direkt med varandra. I utvecklade ekonomier spelar dock kontanter en allt mindre roll. Betalkort och kreditköp är mer avancerade former av betalningsmedel. Smidiga betalningssystem gör det lättare, och billigare, att genomföra köp och försäljningar. Ekonomer brukar säga att transaktionskostnaderna i ekonomin blir lägre.

Det finansiella systemet i utvecklingsländerna

Det finns många orsaker till att utvecklingsländer sällan har fungerande finansiella institutioner. En förklaring kan vara att näringslivet är dåligt utvecklat och därför inte efterfrågar finansiella tjänster. Men till stor del handlar det om att det finansiella systemet, genom lagstiftning och statlig kontroll, inte har tillåtits fungera enligt marknadsmässiga principer.

Statlig styrning

Politiker och ekonomiska experter, i både industri- och utvecklingsländer, såg under lång tid med misstänksamhet på den finansiella delen av ekonomin.

Marknaden ansågs inte klara av att förse lämpliga investeringsprojekt med finansiering. Grundtanken var att det fanns ett antal områden som man ville prioritera av samhällseliga skäl, och för att just de områdena och projekten skulle kunna få pengar måste fördelningen av krediter styras av staten.

Det här tänkandet ledde under 1960- och 70-talen fram till en långtgående statlig kontroll av banker och andra finansiella institutioner. Många gånger förstatligades hela banksystemet i ett land. Det är viktigt att påpeka att det här synsättet, som senare skulle visa sig

ha stora svagheter, var förhärskande i stora delen av världen och alltså inte bara i utvecklingsländerna. Syftet med den hårda statliga kontrollen av den finansiella sektorn var i grunden gott. Under kolonialtiden hade de knappa krediterna i stor utsträckning gått till produktion av råvaror som det styrande landets hemmamarknad efterfrågade. Nu ville man styra om de här resurserna till områden som var viktiga för ländernas självständiga utveckling.

På en avreglerad fri marknad är det i slutänden förmågan att betala tillbaka som avgör vem som får låna och till vilken ränta. Men i de reglerade system som byggdes upp i många utvecklingsländer var det i stället politiska hänsyn som avgjorde vilka personer eller företag som skulle få tillgång till krediter.

Lånen som de statligt kontrollerade bankerna beviljade gick ofta till statliga företag med dålig lönsamhet. Räntan var låg (ofta lägre än inflationen), vilket gjorde att många ville låna. Men pengarna räckte inte till alla och det privata näringslivet utestängdes i praktiken från den finansiella marknaden. De låga räntorna ledde också till att det blev mindre attraktivt att spara och följaktligen sparade människor också mindre. De som avgjorde vilka som skulle få de knappa, men fördelaktiga, krediterna fick stor makt och systemet skapade en grogrund för korruption.

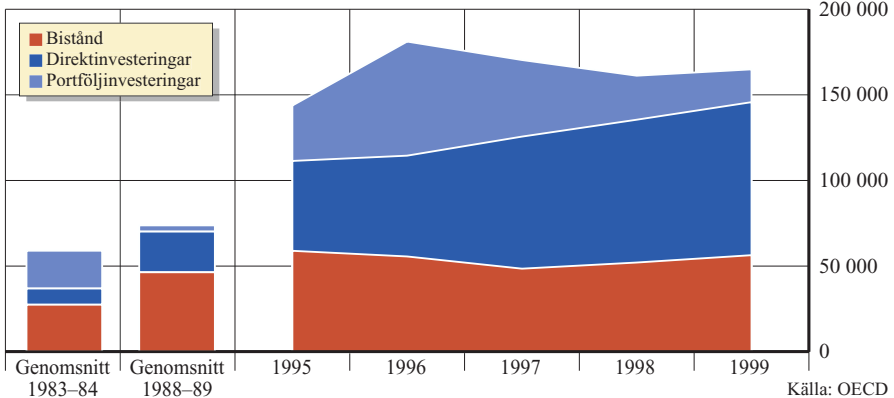
För att kunna låna ut till de statliga företagen när sparandet hela tiden minskade lånade bankerna av centralbanken. Centralbanken blev därmed tvungen att trycka mer pengar. När det trycks mer pengar så stiger inflationen och när inflationen stiger blir det ännu mindre intressant att spara.

Länderna hamnade i en ond cirkel. Sparandet sjönk, investeringarna blev färre och hela ekonomin gick bakåt. Det berodde till stor del på att det finansiella systemet hade hindrats att sköta sin viktigaste uppgift, nämligen att samla upp sparande och slussa det vidare till produktiva investeringar.

Under regleringstiden, som i vissa länder pågick till långt in på 1980-talet, bestod inflödet av kapital till utvecklingsländerna till stor del av biståndsmedel (se diagram på nästa sida). Utländska investerare var föga intresserade av att satsa sina pengar. Lagstiftningen gav dåligt skydd för äganderätten, risken att helt gå miste om finansiella tillgångar på grund av förstatligande eller konfiskering var överhängande. Men placerarna saknade inte bara viljan utan också möjligheterna att investera. Några börser fanns inte för den som ville satsa i aktier. För den som ville ta en något mindre risk fanns inte heller någon obligationsmarknad – staten finansierade ju sitt behov genom att trycka pengar i stället för att låna på marknaden.

Men det var inte bara utlåningarna som vände utvecklingsländerna ryggen. Också det inhemska kapitalet strömmade ur länderna. Uppskattningar som Världsbanken gjort visar att det 1991 fanns cirka 150 miljarder dollar som förts ut från de afrikanska länderna. Det kan jämföras med de cirka 20 miljarder dollar i årligt bistånd som kontinenten tar emot. De här pengarna skulle givetvis kunna göra en enorm nytta om de i stället investades i det afrikanska näringslivet.

Inflöde av kapital till utvecklingsländer (miljoner dollar)

Marknadsekonomiska reformer

Efterhand blev problemen med de hårt reglerade finansiella systemen alltmer uppenbara. Och i början av 1980-talet började både biståndsgivarna och regeringarna i utvecklingsländerna inse att det behövdes ett nytt synsätt. Det gav upphov till en global trend i riktning mot mer avreglerade finansmarknader.

Avregleringarna började i industriländerna, men efterhand spreds de nya idéerna även till utvecklingsländerna. Flera länder i Asien, som tidigt slagit in på en mer marknadsekonomisk väg, tjänade som goda exempel. I de nya finansiella systemen som växte fram skulle regeringarna inte längre direkt blanda sig i den finansiella sektorn. Statens roll skulle i stället vara att underlätta uppkomsten av en privat finansiell marknad.

Men många problem kvarstod. I många av länderna var ekonomin i mycket dåligt skick, med hög inflation och underskott i de statliga budgetarna. Dessutom saknades de övervakande institutioner som är nödvändiga för att ett finansiellt system ska fungera.

För att kunna locka till sig kapital, såväl inhemskt som utländskt, krävs att banker och andra finansiella aktörer åtnjuter förtroende hos dem som ska anförtro dem sina besparingar. Det förtroendet fanns inte, vilket gjorde att det finansiella systemet, trots avregleringar, inte blev den tillväxtfrämjare som man hoppats. Det växte fram en insikt om att finansiell avreglering måste kombineras med andra åtgärder för att lyckas. De statliga finanserna måste vara i ordning, det måste finnas fungerande övervakningsmyndigheter och en kultur som främjar effektivitet och inte leder till korruption.

Finansmarknaden och fattigdomsbekämpningen

På vilket sätt kan det finansiella systemet och utveckling av finansiella institutioner hjälpa till i kampen mot fattigdomen? Till att börja med kan vi konstatera att ekonomisk utveckling är en grundförutsättning i kampen mot fattigdomen. Och eftersom ett fungerande finansiellt system i sin tur är en förutsättning för ekonomisk utveckling, finns en indirekt koppling.

Indirekta effekter

Ett bra finansiellt system är en förutsättning för ekonomisk tillväxt, och tillväxt gynnar såväl rika som fattiga. Akademiska studier har kommit fram till att en ökning av den totala produktionen i ett land ökar välståndet lika mycket, procentuellt, i olika inkomstgrupper. Det behövs också för att skapa stabila valutor och låg inflation. Men en sund finansmarknad kan även minska risken för negativa indirekta effekter för dem som är utsatta.

Asienkrisen, som bröt ut 1997, visade på ett smärtsamt sätt hur de fattigaste drabbas när det finansiella systemet inte fungerar som det ska. Indonesien var ett av de länder som sjönk djupast

ned i krisen. Före Asienkrisen hade många indonesiska företag kraftigt ökat sin upplåning i utländsk valuta. Dåliga regelsystem och politiserade banker gjorde att kontrollen av hur pengarna användes var undermålig. Pengarna som strömmade in i landet användes inte på ett effektivt sätt utan till tveksamma investeringar med dåliga framtidsutsikter. Utlandslånen ledde till gigantiska underskott i bytesbalansen.

När aktörerna på de internationella finansiella marknaderna till slut upptäckte detta drog de sig tillbaka, vilket resulterade i valutakris. Den lokala valutans urholkades i värde, vilket i sin tur gjorde att de utländska lån som företagen tagit upp växte okontrollerat. När företagen inte längre klarade av att

betala räntorna tvingades de i konkurs. För de fattiga blev effekten mycket kännbar när arbetslösheten sköt i höjden. Produktionen i landet, mätt i BNP, minskade under 1998 med hela 10 procent. Utrymmet för fattigdomsbekämpande åtgärder minskade drastiskt. Med ett bättre fungerande finansiellt system hade Asienkrisen kunnat undvikas eller åtminstone dämpats.

Direkta effekter

Det finns också direkta kopplingar mellan det finansiella systemet och fattigdomsbekämpningen.

Att finansiella tjänster är viktiga för företag och personer med goda inkomster är lätt att inse. Men den med mycket små inkomster har minst lika stora behov av att jämna ut inkomstflöden över tiden, att låna till något som kan ge större inkomster i framtiden, eller att spara för framtida behov. Det handlar bara om mindre belopp. Ta till exempel en fattig lant-

brukarfamilj som fått sin skörd förstörd av torka eller översvämning. För att kunna försörja sig måste de köpa nytt utsäde, och för att kunna göra det måste de låna pengar. För att använda tidigare språkbruk behöver familjen tillgång till krediter för att göra en produktiv investering som kan leda till en bättre livssituation. Men det handlar också om att kunna spara på ett säkert sätt till stora, förutsägbara utgifter som husbygge eller bröllop.

För att även de fattiga på allvar ska kunna ta del av den ekonomiska utvecklingen krävs alltså att också de har tillgång till det finansiella systemet, och inte bara de som redan har det ganska bra ställt.

Att bli en del av det finansiella systemet ger dessutom den fattige större inflytande och delaktighet i samhället. Om det däremot inte finns tillgång till lån till rimliga räntor, vilket ofta är fallet i dag, hamnar den fattiga jordbrukaren lätt i händerna på ockrare.

Att skapa ett fungerande finansiellt system

Den globala utvecklingen mot mer avreglerade finansiella marknader påbörjades alltså under 1980-talet och pågår fortfarande. Det är ett omfattande arbete som bland annat inkluderar ny lagstiftning, utförsäljning av tidigare statliga finansiella aktörer och inrättande av nya övervakande institutioner.

Organisationer och aktörer

När ett nytt finansiellt system, baserat på marknadsekonomiska grunder, ska byggas upp är det nödvändigt att också skapa nya institutioner som arbetar efter marknadsmässiga principer. De gamla bankerna, försäkringsbolagen etc, har lärt sig att arbeta efter de villkor som gällde tidigare och kan inte över en natt börja fungera enligt marknadens lagar.

I flera utvecklingsländer fanns det bara en eller ett fåtal statligt kontrollerade banker. Dessa var, eller är, ofta i mycket dåligt skick. Eftersom de har lånat ut pengar i huvudsak till statliga företag med dålig lönsamhet är kreditförlusterna enorma. I Tanzania hade den dominerande banken, NBC, i början av 1990-talet över 90 procent av sina utlånade pengar i form av osäkra fordringar, med liten chans till återbetalning. Ett första steg mot en frisk finan-

En ny centralbank i Namibia

En väl fungerande, kompetent och fristående centralbank är en av hörnstenarna i ett finansiellt system. I Namibia har Sida, tillsammans med Internationella valutafonden, IMF, hjälpt till att skapa nya Bank of Namibia. De 55 miljoner kronor som har satsats har bland annat gått till datorutrustning och till utbildning av personal. Inledningsvis hade också den nya centralbanken en svensk chef.

siell sektor är därför att rekonstruera och privatisera dessa banker.

Börser, där företagens aktier köps och säljs, är en självklarhet i varje utvecklat land. Lika ovanligt var det tidigare i utvecklingsländerna. Men det är inte bara att slå upp dörrarna till en ny fondbörs för att investerare ska strömma till. Så länge det inte finns några företag som

vill notera sig på börsen finns inget intresse hos placerare, och så länge det inte finns placerare finns det ingen anledning för företagen att finnas på börsen.

För att förse nya företag med kapital i en inledningsperiod kan det behövas riskkapitalbolag som är beredda att satsa pengar. Dessa bolag investerar i nya onoterade företag, som inte har tillgång till riskkapital från börser.

Mikrofinans

Banker och börser är som sagt viktiga för att sparande ska kunna omvandlas till investeringar. Men för de allra fattigaste är ett lån i någon stor affärsbank inte någon realistisk möjlighet. En enkel bostad och några boskapsdjur räcker inte som säkerhet. Och även om det hade räckt är de flesta banker inte intresserade av så små belopp som det kan vara fråga om. De fattiga har därför i stor utsträckning tvingats låna till mycket höga räntor av ockrare och så kallade "moneylenders". För att de fattiga ska kunna låna på rimliga villkor behövs organisationer som kan se till att de får tillgång till finansiella tjänster som passar just dem. Det handlar också om möjligheter att spara till bra ränta och att låna relativt

Hausse eller baisse i Dar es-Salaam

Vilka möjligheter har en tanzanisk näringsidkare som har en bra idé men som inte kan få lån till att förverkliga den? Och vad gör en internationell investerare som vill satsa pengar i afrikanskt näringsliv? För några år sedan hade svaret nog varit: inga. Sida stöder nu uppbyggnaden av en fondbörs i Tanzanias huvudstad Dar es-Salaam. Förhoppningsvis kommer det så småningom att leda till att kapital söker sig dit och att Tanzanias näringsliv på så sätt får tillgång till riskkapital.

små belopp. Mikrofinans, eller mikrokrediter, är ett begrepp som innebär små lån till hushåll med knappa ekonomiska resurser.

Till en början fungerade mikrokrediterna ganska dåligt. Det skedde sällan någon ordentlig indrivning av skulderna och kreditförlusterna var stora. Sedan en tid tillbaka har det dock skett en förändring i riktning mot mer marknadsmässiga lösningar.

Tanken är att mikrobankerna precis som vilka banker som helst ska gå runt ekonomiskt. Det kräver att utlåningen sker på marknadsmässiga grunder, där lånen ges till dem som anses ha förmåga att betala tillbaka. Det som skiljer mikrobankerna från de stora bankerna är att man riktar sig till en annan målgrupp.

Det finns i dag på många håll i världen organisationer som tillhandahåller mikrokrediter. Erfarenheterna är i allmänhet goda. Ett relativt litet lån kan betyda otroligt mycket för ett fattigt hushåll. Till mångas förvåning har det också visat sig att små lån till mindre bemedlade inte behöver vara en dålig affärsidé. Återbetalningsförmågan har visat sig vara stor, och förhoppningen är nu att mikrobankerna ska kunna vara självgående och klara sig helt utan stöd från biståndsgivare. Än så länge verkar mikrobankerna vid sidan av de stora bankerna, men det långsiktiga syftet är att de ska integreras i det formella finansiella systemet. Det finns även andra positiva effekter, vid sidan av de rent ekonomiska. Mikrokrediter ges ofta till kvinnorna i familjen, av den enkla anledningen att det då är mera sannolikt att pengarna betalas tillbaka. Detta stärker kvinnans roll inom familjen och ger henne högre status.

Statens roll

Som redan har nämnts är politisk styrning en av huvudförklaringarna till att många utvecklingsländer har haft svårt att bygga upp en fungerande finansiell sektor. Men även på en privat marknad måste det finnas lagar och regler som följs och staten har därför en nyckelroll i uppbyggnaden av ett nytt finansiellt system.

Själva grundförutsättningen för att människor ska vilja spara i bankerna

Grameen Bank – lån till de fattigaste

I Bangladesh finns sedan 1976 en bank med en mycket ovanlig affärsidé: att låna ut pengar till fattiga. Det handlar ofta om små belopp som lånas ut. Kanske någon behöver låna till att köpa en ko. Kon kan sedan bidra till att förbättra familjens levnadsstandard och lånet kan betalas tillbaka. Tvärtemot vad många trott har det visat sig att de fattiga är mycket bra på att betala tillbaka sina lån. Sida var en av de första biståndsgivare som stödde banken under uppbyggnadsskedet och har under åren satsat nära 400 miljoner kronor i projektet. I dag går banken runt av egen kraft och behöver ingen hjälp i form av bistånd.

och för investerare att vilja satsa sitt kapital är att det finns lagar som reglerar marknaden och skyddar äganderätten.

Ett mycket stort arbete är att anpassa gamla föråldrade lagar till dagens förutsättningar. För att övervaka att de nya aktörerna följer de nya reglerna behövs kontrollmyndigheter, som till exempel en finansinspektion och en centralbank. Finansinspektionens uppgift är bland annat att se till att de privata bankerna har stabila finanser. Med vetskapen om att det finns en myndighet som hela tiden följer bankerna minskar risken för konkurser, och därmed ökar intresset för att sätta in pengar hos bankerna.

Centralbanken ser till att hålla penningvärdet stabilt. Med stabila priser

minskar osäkerheten om vilken avkastning en investering egentligen ger. Skenande inflation kan på kort tid förvandla en lönsam investering till en ren förlustaffär. Med en centralbank som med trovärdighet försvarar penningvärdet kommer avkastningskraven (i form av ränta, utdelning eller värdestegring på aktier) att bli lägre och priset på investeringskapital går ned.

Det är också statens uppgift att främja konkurrens och bekämpa korruption i den finansiella sektorn. Men staten kan också bidra i ett bredare perspek-

Fungerande lagar en förutsättning

Det är svårt att bygga upp en modern finansiell sektor med en föråldrad lagstiftning. Sida har hjälpt bland andra Bolivia och den palestinska myndigheten i Västbanken/Gaza att skapa en ny och modern lagstiftning för den finansiella sektorn.

tiv. En långsiktig ekonomisk politik som inriktar sig på låg inflation och sunda statsfinanser är en av de viktigaste förutsättningarna för att attrahera kapital.

Sammanfattning

Dåligt utvecklade finansiella system har bidragit starkt till utvecklingsländernas stagnation under flera decennier. Att reformera de finansiella systemen är därför ett viktigt steg på vägen mot minskad fattigdom. Dels för att finansiella system är en förutsättning för tillväxt men också för att även människor med små medel behöver tillgång till finansiella tjänster. Mikrofinans är ett exempel på hur tillgången till finansiella tjänster på ett direkt sätt förbättrar levnadsvillkoren för de fattigaste.

Statlig kontroll av banker och andra institutioner som utgör den finansiella sektorn har gjort att sparandet minskat och att kapitalet flytt dessa länder. Att reformera den finansiella marknaden är därför ett sätt att få fart på investeringar och tillväxt. Ett fungerande finansiellt system kräver sunda finansiella institutioner, såväl privata som statliga. Biståndsorganisationer i västvärlden har en stor roll att spela när det gäller att bygga upp nya institutioner, lagar och regelverk.

Referenser

- Barger, Theresa. *Financial Institutions*. International Finance Corporation. (1998)
- Bossone, Biagio och Promisel, Larry. *Strengthening Financial Systems in Developing Countries*. The World Bank. (1998)
- Fox, James W. *Efficient Capital Markets, A Key to Development*. USAID Program for Operations Assessment Report No. 26. (2000)
- Hulme, David och Mosley, Paul. *Finance Against Poverty*. Routledge. (1996)
- Isaksson, Anders och Levin, Jörgen. *Financial Development, Economic Growth and Poverty Eradication*. Sida, Avdelningen för infrastruktur och ekonomiskt samarbete, INEC. (1999)
- Ledgerwood, Joanna. *Microfinance Handbook*. The World Bank.
- Lindahl, Claes och Karlström, Bo. *Poverty, Economic Growth and Aid*. Sida/ INEC. (2000)
- Otero, María and Rhyne, Elisabeth. *The new World of Microenterprise Finance. Building Healthy Financial Institutions for the Poor*. (1994)
- Robinson, Marguerite S. *The Microfinance Revolution – Sustainable Finance for the Poor*. The World Bank. (2001)
- Rutherford, Stuart. *The Poor and Their Money*. Oxford University Press. (2000)
- Wright, Graham A. N. *Microfinance Systems – Designing Quality Financial Services for the Poor*. (2001)
- Zahid, Shalid N. *Financial Sector Development in Asia*. Oxford University Press. (1995)
- Development Cooperation Report*. OECD. (2000)
- Financial Sector Development*. Rapport från Sidas Taskforce, Avdelningen för infrastruktur och ekonomiskt samarbete, INEC. (1997)
- Finanssektorns Framtid*. Betänkande av Finansmarknadsutredningen. SOU. (2000:11)

STYRELSEN FÖR INTERNATIONELLT
UTVECKLINGSSAMARBETE

105 25 Stockholm
Tel: 08-698 50 00. Fax: 08-20 88 64
www.sida.se